

до епохата следъ освобождението въ началото на настоящия вѣкъ, си има обяснението и оправданието преди всичко въ липсата на наша народонаука въ най-широкъ смисълъ на думата, която тепърва предстоеше да се създава и разработва. Но целта на това изложение не е да се критикува безогледно миналото, а само да се изтъкнатъ известни негови недостатъци, които да се иматъ предъ видъ при изграждането на нашето ново училище.

Всичко казано до тукъ обяснява, защо младежъта, свършваща общообразователнитѣ учебни заведения, бѣше откъсната отъ живота и загубила връзкитѣ съ оня освежителенъ резервуаръ, гдето бликаше жизненостъта и енергията на народния духъ. По-събуденитѣ и силни духомъ измежду ученицитѣ, като не биваха задоволени отъ онова, що имъ дава училището, търсѣха да задоволятъ потребността на духа си по пътя на самообразованието, между другото, въ разни кръжоци, които бѣха възникнали като резултатъ отъ незадоволени въ училището потребности и стремежи. Тамъ се разви духътъ на опозиция, революционно настроение и радикализъмъ — насочени най-напредъ срещу училището, а следъ това срещу обществото, създадо това училище. Тия ученически образователни кръжоци се явяватъ предшественици на по-сетнешнитѣ социалистически групи, презъ които е преминала по-голѣмата частъ отъ нашата по-събудена младежъ. Работата, както и радикализма въ тия младежки кръжоци се поощряваше и подпомагаше отъ нѣкои млади учители и други млади хора, завърнали се отъ Западъ или Русия, отгдето пренесоха увлѣченията и крайноститѣ на социализма. Тия нови учения отговаряха напълно на поривитѣ и идеализма на младежката душа и затова увличаха младежъта. Въ социалистическитѣ кръжоци и клубове (отначало, когато въ тѣхъ имаше повече идейностъ, отколкото партийностъ) частъ отъ младежъта намираще духовна храна, която я задоволяваше повече, отколкото училището; тукъ тя се научи да дебатира, да отстоява възгледа, разшири значително познанията си, ако и въ единъ ограниченъ кръгъ; преследванията, на които бѣ подлагана често, затвърдиха въ нея характеръ и духъ на независимостъ. Ала и тая частъ на подрастващата и формираща се интелигенция бѣ откъсната отъ народния духъ, главно поради международния характеръ на ученията, отъ които се увличаше.

И така, благодарение на абстрактното рационалистично образование, откъсната отъ народния духъ и отъ реалния животъ, малко пригодена за самодейно творчество, безъ особни морални устои, поради занемареното въ училището възпитание на характера, по-голѣмата частъ отъ младежъта, прекарала режима на интелектуалистичното училище, за да се нареди въ живота, естествено, се стремеше къмъ най-леснодостъпната, сравнително лека и доходна на онова време професия — чиновничеството. Стремекътъ къмъ служба или къмъ по-добра служба неминуемо ги насочаваше къмъ кадритѣ на политическитѣ партии. Съ това идемъ къмъ втората причина за създаване на пропасть между значителна частъ отъ интелигенцията и народа.

Може би, партийната разпокъсаностъ у насъ е резултатъ преди всичко на славянския индивидуализъмъ и несговорчивостъ. Ала тия черти намѣриха особно благоприятна почва за вирѣне въ голѣмитѣ свободи, които гарантира на нашето общество демократическата търновска конституция.

Следъ 500 годишно робство, презъ което народътъ бѣше изклю-